

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА
БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2015 року)

Суми
Сумський державний університет
2015

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА: МІЖ ПОСТМОДЕРНОМ І ПОСТНЕКЛАСИКОЮ

Теліженко Л. В.

д. філос. н., доц. кафедри ТІДП, Сумський державний університет

Сучасна філософсько-правова думка перебуває в пошуках нових, більш ефективних методологічних засад. Адже марксистсько-ленінська філософія, яка впродовж багатьох років забезпечувала єдність методології, втратила своє значення.

У їх пошуках філософсько-правова думка знаходиться на певному роздоріжжі, оскільки перспективи пов'язуються або з постмодерном та пропонованими ним конструктами і процедурою деконструкції, або з постнекласикою, яка більшістю вчених і філософів співвідноситься з міждисциплінарністю та інтегративністю. Наприклад, О.І. Овчинніков і О.В. Поляков, аналізуючи комунікативний, герменевтичний підходи у праві, зокрема методи деконструкції, «ризоматичності» схиляються до ефективності саме постмодерної методології. Але при цьому приходять до таких парадоксальних висновків, які ефективними вважати ніяк не можна: «Якщо раніше вважалося за необхідне встановлення того, що хотів сказати в тексті законодавець, то тепер це завдання бачиться не вирішуваним у принципі» [1].

Прихильники постнекласичної методології в праві, зокрема, О.І. Честнов, В.І. Павлов, методологічні перспективи вбачають у синергетиці, одному із постнекласичних напрямків, пов'язаному із нелінійним мисленням. На їх думку синергетика дає можливість більш адекватно представити і пояснити картину правової реальності як динамічну, змінну, нестійку, залежну від суб'єктивного сприйняття тощо. Але при цьому О.І. Честнов зауважує, що цей підхід не виявляє взаємообумовленість універсального і іманентного начал у праві як надзвичайно важливого аспекту діалогічності правової реальності, що означає: «цей підхід до права як самостійний ще не відбувся» [2].

Ще більш рішуче за вирішення методологічної проблеми в праві беруться О.В. Поляков, Н.Б. Капустіна, які прагнуть використати відразу всі найбільш значні досягнення сучасних підходів: і феноменології, і герменевтики, і синергетики, і семіотики, і теорії комунікації, і постструктуралізму і т. д. Посилаючись при цьому на Б.А. Кистяківського та А.С. Яценко, які, між іншим, мали різні погляди на багатоманіття підходів у праві, сучасні дослідники пропонують використання відразу всіх методів дослідження, формуючи тим самим інтегративний тип праворозуміння сучасної епохи.

Та парадоксальність ситуації полягає, по-перше, в тому, що більшість філософів і юристів, які звертаються до питання про методологічні основи права, не розрізняють саму сутність постмодерну і постнекласики, переважно вважаючи постнекласику проявом постмодерну. Це особливо характерно для робіт З.Д. Денікіної, О.І. Честнова, Н.Б. Капустіної та ін. А, по-друге, коли питання ставиться про використання синергетичного підходу як одного із постнекласичних, чи про методологічну плюралістичність у праві взагалі, не зрозумілим залишається, що має об'єднувати самі ці підходи та їх методологію, а, отже, як вони можуть утворювати спільну методологічну основу в праві, якщо навіть між собою виявляються не сумісними.

При цьому не слід забувати, що постмодерн відмовився від традиційних основ європейської думки, від загально визнаних наукових і релігійних ідей і цінностей, орієнтуючись на нецілісну, дисгармонійну, вільну від моральності особистість. Водночас він приймає цинічний розум з його логікою відмови від моралі, логікою етичного самозаперечення та бере під сумнів навіть значення і цінність невід'ємних прав людини як правової універсали. Більше того, постмодерн пропонує принципову переоцінку гуманістичних цінностей. Маленька, знедолена людина ним відкрито визнається непотрібним тягарем для суспільства, бо вона тільки вимагає витрат і не покращує його результативності. Та, мабуть, саме в цьому відверто проявляється анти-людська сутність духу постмодерну в сучасному суспільстві, де перевизначення норм життя людини під штучно створювані запити виявляється «благою справою», а завданням самого суспільства - «знелюднення» людства заради його «олюднення» «на іншому рівні нормативної продуктивності» (Г.Л. Тульчинський). Логічним у такому разі є і те, що, критикуючи традиційну думку, руйнуючи, що називається, до нуля всі попередні знання і концепції про світ, людину і її реальність, постмодерн нічого нового не створює. Для нього формування нового знання в принципі не є завданням. Зате прагнення до протесту проти всіх раніше існуючих обмежень, виведення на поверхню всього того, що раніше в культурі стримувалося через ідеї, норми, табу, ієрархічну систему цінностей, служить якраз його меті руйнування вже сформованих раціональних основ європейської культури. Відповідно, постмодерн постає не більше, ніж умонастрій та самопочуття частини інтелектуальної еліти постіндустріального суспільства. А, враховуючи претензію постмодерну на єдність з наукою і філософією, приходимо до висновку і про те, що постмодерн не є ні науковою парадигмою, ні єдиною теорією, ні тим більше методологією з розробленими принципами, закономірностями, мовною сіткою, яку можна було б застосувати як науково-філософський підхід до правової реальності. При цьому неправомірно вважати методологією і деррідіанську деконструкцію, про яку Дерріда говорив, що це не метод, а лише протидія «метафізиці в тексті», яка створюється на її ж полі її ж власними засобами, а тому «деконструкція - це все і ніщо» [3, с. 39]. Це означає, що постмодерн, швидше, слід розглядати як антиметодологічний рух у філософії, але не як нову методологію, придатну для осмислення пов'язаних з людиною проблем. Відповідно «постмодернізм у праві, якщо його розуміти як розпад культурного одноголосся, особливо небезпечний, так як право існує тільки до тих пір, поки є якісь орієнтири суспільної згоди у питаннях «що таке добре і що таке погано» [4].

Постнекласика, орієнтуючись не на відмову від знань про людину, а в першу чергу на перегляд вже існуючих знань про неї на новому рівні, є новим, більш високим типом наукової раціональності. При цьому новим об'єктом постнекласичних досліджень є «людинорозмірні» (В. Стьопін) системи, в які в якості діяльного компонента включена людина. При цьому методологічною базою для постнекласичного аналізу пов'язаних з людиною проблем є перегляд суб'єкт-об'єктних відносин, де замість трагічно померлого суб'єкта, оголошеного М. Фуко мертвим, з'являється суб'єкт, інтегруючий з об'єктом. У даному відношенні постмодерн і постнекласика демонструють свою несумісність. Та все ж навряд, чи можна вважати синергетичний підхід, як і нагромадження підходів різних типів раціональності, методологічною основою для осмислення правової реальності. Справа в тому, що всі вони продовжують розщеплювати людину на суб'єкт і об'єкт, як це було в класичній та некласичній раціональності. Це практично унеможлиблює розуміння людини як такої з усім багатоманіттям її виявлень і

проблем, оскільки спільна, глибинна основа її існування, яка перетворює і складну людину, і її реальність на єдине ціле, не розглядається.

Підходом, який сформувався в межах постнекласики і вийшов за його межі, є метафізика тотальності. Вона вирізняється, насамперед, двома фундаментальними особливостями, які визначають її можливості та дозволяють стверджувати, що сьогодні саме тоталогія може бути використана в якості і загальнонаукової методологічної основи, і методологічної основи права. Адже в осмисленні будь-якої гуманітарної проблеми тоталогія виходить не лише з визнання інтегрування суб'єкта і об'єкта, а з визнання їх нерозривної єдності, зумовленої спільним для них субстанційним полем, у якому вони разом знаходяться і яке робить їх чутливими до взаємовпливів. Цим тоталогія остаточно долає, якщо говорити словами Н. Лумана, «тягар традиції», «застарілу методологічну установку», згідно з якою «суспільство прагне мислити чимось таким, що можна спостерігати ззовні», спираючись при цьому на розрізнення суб'єкта і об'єкта, мислення і буття [5, с. 18].

При цьому метафізика тотальності розробила вчення, де розглядається Буття як єдине універсальне середовище, в якому розгортаються різні світи, що можуть досліджуватися різними дисциплінами. Як спільна субстанційна основа, Буття, з одного боку, забезпечує онтологічну єдність всього сущого, а, з іншого боку, зберігає онтичну самостійність усіх своїх форм, представляючи єдину самодетермінуючу цілісність, що постійно змінюється і оновлюється, тобто тотальність. У методологічному відношенні це означає фундаментальність нового базового принципу, який відображає онтико-онтологічну дуальність будь-якої речі, яка з іншими речами завжди має спільну онтологічну основу. У загальнонауковому плані це означає створення нової картини, вже трансдисциплінарної за своєю суттю, здатної «генерувати, - як пишуть про тоталогію Л. Киященко і В. Стюпін, - нове мислення, в кінцевому результаті – новий світогляд і нову культуру» [6, с. 13].

Для права формування трансдисциплінарного підходу, яким є метафізика тотальності, означає наявність такої методологічної основи, яка здатна об'єднати всі виявлення права, його різні теорії, концепції, підходи, школи, відкриваючи нові перспективи осмислення та розвитку правової реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчинников А.И. Правовое мышление в герменевтической парадигме: монография / А.И. Овчинников. – Ростов-на-Дону : Изд-во Рост. ун-та, 2002. – С. 135–136.
2. Честнов И.Л. Правопонимание в эпоху постмодерна [Электронный ресурс] / И.Л. Честнов. - Режим доступа : <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=177191>.
3. Деррида Ж. Голос и феномен / Ж. Деррида. – СПб. : Алетейя, 1999. – 208 с.
4. Левакин И.В. Актуальные проблемы государства и права / И.В. Левакин // Вопросы философии. – 2013. – № 1. – С. 58 – 65.
5. Луман Н. Общество как социальная система / Н. Луман. – М. : Логос, 2004. – 232 с.
6. Постнеклассика : философия, наука, культура: коллективная монография / Отв. ред. Л.П. Киященко и В.С. Степин. – СПб. : Издательский дом «Мирь», 2009. – 672 с.